

Johannes Hemleben

Mezi předkřesťanskými a křesťanskými názory týkajícími se říše mrtvých není v určitém základním pojetí žádný podstatný rozdíl. V obou představách je život po smrti bezprostředním pokračováním života pozemského. Dle věty: „Neboť co člověk zaseje, to také sklídí“ (List Galatským 6,7) je život vezdejší se životem na věčnosti nerozlučitelně spjat. Avšak zatímco se člověk na zemi - často lstí - může vyhnout důsledkům svých činů, po smrti nemůže svému osudu připravenému sebou samým uniknout. Radosti stejně jako bolesti jsou v říši mrtvých odpověďmi na činy z pozemského světa.

V Novém Zákoně je jasně vyjádřeno toto základní pojetí v podobenství *O boháči a chudém Lazarovi*. Nachází se v Lukášově evangeliu, kapitole 16, verš 19-31 a zní:

„Byl však jeden muž bohatý, jenž odíval se v purpur a byssové hedvábní a užíval života každý den. Jeden chudý jménem Lazar však pln vředů ležel u jeho dveří a rád by se nasytil odpadky ze stolu bohatcova; sami psi přiběhli i lízali jeho vředy. Stalo se však, že chudák zemřel a byl nesen anděly do lůna Abrahamova. Zemřel však i bohatec a byl pohřben. V pekle (podsvětí) pozdvihl svůj zrak, neb trpěl muka, tu spatřil zdáli Abrahama a Lazara v lůně jeho. I zvolal: Otče Abrahamo, smiluj se nade mnou a pošli Lazara, by smočil prst svůj ve vodě a zchladil můj jazyk, neboť snáším veliká muka v tomto plameni. Abraham však řekl: Jen vzpomeň, že jsi svého dobra již v životě dostal a právě tak Lazarovi dostalo se zlého; nyní však se mu dostává útěchy a tobě trýzně. A nad to nadevše zeje mezi námi a vámi ohromná propast, takže ti, kdo chtějí odsud k vám, nemohou, ani ti, kdo odtamtud dorazili k nám. Řekl však: Tak tě jen, Otče, prosím, abys jej poslal do domu mého otce, neboť mám pět bratří, aby zapřísáhl, by nikdy nepřišli do tohoto místa utrpení. Abraham ale řekl: Mají Mojžíše a Proroky, ať dají na jejich slova. On však

řekl: Ne, otče Abrahame, nýbrž přijde-li k nim jeden z mrtvých, budou činit pokání. Abraham však mu řekl: Nedají-li na Mojžíše a Proroky, pak se nedají pohnout ani kdyby jeden vstal z mrtvých.“¹⁰

„Žebrák Lazar“ nachází útěchu a uzdravení v „lůně Abrahamově“. Abraham je praotcem Židů (i Arabů!). Z něho vycházel všechen život Izraele, k němu se směli navracet všichni, kdo ve smyslu Abrahamově vedli svůj život na zemi. Budou shromážděni „u Otců“ v říši mrtvých. Tak i chudý Lazar po svém utrpení a smrti v milosti spočine opět v klínu Praotce Abrahama. Ne tak „boháč“. Na zemi nezaslouženě přijímal množství oděvů, pokrmů a majetku. K vyrovnání musí za to v říši mrtvých projít tvrdými zkouškami, prožít pekelná muka. I mocnosti nadsmyslového světa jsou tímto přísným zákonem vyrovnání vázány. Nesmějí ustoupit nářkům kdysi bohatého muže a zbavit jej místa utrpení. Je mu odepřeno i splnění přání, aby jeho pět bratrů bylo varováno před posmrtným osudem, protože znají Mojžíšem vyřčené zákony života a varovné hlasy Proroků. Budou-li se jimi řídit, budou po smrti ušetřeni osudu bohatého muže. Pokud tak nečiní, je to jejich vina - a žádná moc je nemůže zbavit posmrtných následků.

V tom spočívá neúprosnost zákona společná všem naukám o záhrobí. Každý člověk je mu po smrti podřízen. Ani to, co je na křesťanství nového - „působení milosti“, nemůže zrušit přísnost zákona vyrovnání. Z křesťanského pohledu to však přesto není poslední akt. „Kajícím se hříšníkovi“ vždy zůstává možnost po prodělané zkoušce na „místě utrpení“ navázat na pokračující dění ve smyslu Bohem chtěné evoluce lidstva.

Odhlédneme-li od tohoto podobenství *O boháči a chudém Lazarovi*, budeme udiveni jak málo se v evangeliích mluví o posmrtném životě. O to významnější je pak událost, která se odehrála na hoře Tábor a následně se začala nazývat „Proměnění“.

Evangelisté Matouš, Marek a Lukáš shodně uvádějí, že Ježíš Kristus jednoho dne vzal stranou ostatních učedníků tři z nich, Petra, Jana a Jakuba.¹¹ Vzal je s sebou a zavedl je na vysokou horu Tábor. Tam se stalo, že modlící se Ježíš Kristus se ukázal svým žákům proměněn v celé své podstatě a širších souvislostech: zářící, běloskvoucí, čistý jako sníh,

zářící jako slunce (jako „Hélios“). V této světelné auře byli zároveň vidět oba někdejší vůdcové izraelského národa, Mojžíš a Eliáš.

Učedníci byli tímto nadsmyslovým zážitkem zcela přemoženi. Jejich vědomí nedokázalo obstát před tím, co vnímali: „Byli plni spánku.“ Na krátké okamžiky však přerůstali sami sebe, neboť zatímco hrozilo, že jim vidění již zmizí, říká Petr slova: „Pane, je dobré, že jsme zde; chceš-li, udělám tu tři svatostánky, jeden tobě, jeden Mojžíšovi a jeden Eliášovi.“ Evangelisté Marek a Lukáš doplňují: „Neboť nevěděl, co mluví.“ Tím je zřetelně vysloveno, že Petr nebyl s to uchovat si denní vědomí, nýbrž upadl v jakýsi stav transu. V tomto okamžiku také vidění zmizelo jejich vnitřnímu zraku. To je naznačeno slovy: „A hle, světlý oblak je zastínil (zahalil).“ Najednou se jich zmocnila hrůza: „Když se ocitli v oblaku, zmocnila se jich bázeň.“ Ale ve vzpomínce, při přechodu do denního vědomí, slyšeli, jak z oblaku promlouvá hlas: „Toto jest můj vyvolený Syn, toho poslouvejte.“ Tímto duchovním slyšením - prožitím inspirace - končí Zjevení na hoře Tábor.

Učedníci opět přicházejí k sobě. „Oni pozvedli oči a neviděli už nikoho než Ježíše samotného.“ Jejich schopnost vnímání je navrácena viditelnému světu. Jejich pohled nevnímá žádnou auru a zemřelé, již neslyší žádný nadzemský hlas, nýbrž vidí a slyší „Ježíše samotného“.

Evangelia bychom neměli číst jako žurnalistické zprávy, nýbrž jako duchovní sdělení. Proto má také každé jednotlivé evangelijní líčení své zvláštní významné místo. Shodně se zvláštním stylem dotyčného evangelisty stojí nutně a nikoliv náhodně na svém místě. Téměř pokaždé se vyplatí ptát se, co předchází určitému vyprávění a co následuje. Často máme ve sledování posloupnosti v ruce klíč k pochopení celku.

Tak předchází události „Proměnění“ u všech tří synoptiků zpráva o rozhovoru v kruhu učedníků, který se odehrál o týden dříve. Šlo o otázku, kdo je Ježíš Nazaretský. Tuto otázku však nevyslovuj! učedníci, nýbrž Ježíš sám: „Za koho lidé pokládají Syna člověka?“ (Matouš) „Za koho mne lidé pokládají?“ (Marek a Lukáš) Odpovědi se shodují: „Říkají, že jsi Jan Křtitel, jiní ale, že jsi Eliáš, jiní opět, že v tobě vstal jeden z dávných proroků.“ Matouš dokonce uvádí jméno jednoho z proroků - Jeremiáše.

Ježíš se těmito odpověďmi nezabývá, nýbrž žádá učedníky o jejich vlastní vyjádření: „A vy? Za koho mne pokládáte vy?“ To je v životě

Petrově velká hodina. Jako mluvčí kruhu dává rozhodující odpověď: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“ Nato Ježíš učedníky zavazuje k mlčení. Mimo svůj kruh o tom nesmějí mluvit, „že On, Ježíš, je Kristus“.

To vše je dnes těžké pochopit, o to více, že obecně vzato jsou křesťané toho názoru, že je sice křesťanské věřit v posmrtný život, nikoli však v reinkarnaci. Svrchu zmíněné tázání je však srozumitelné jen tehdy, slyšíme-li je s myšlenkou na reinkarnaci, neboť otázku totiž neklade nějaký omezený okruh lidí Ježíšovy doby, nýbrž má svůj původ ve starozákonním proroctví. Starý Zákon končí knihou Malachiášovou, který vyslovuje podstatnou část budoucího očekávání Izraele ve verši: „Hle, pošlu vám proroka Eliáše, dříve než přijde den Hospodinův veliký a hrozný“.

To ale jinými slovy znamená, že v národě izraelském se jednoho dne vtělí Mesiáš, který ještě nikdy nežil v těle, který ale přinese spásu celému světu. Dříve však, než začne působit, opětovně se vtělí prorok Eliáš jako ten, jenž jej předchází, jako ten, kdo připravuje cestu pro Mesiáše. Pro věřícího Žida držícího se Písma byl proto reinkarnovaný Eliáš neklamným znamením, že bezprostředně nastává příchod Mesiáše. Proto byla otázka, zda Ježíš je Eliáš nebo ne, tak významná. V kruhu učedníků bylo Petrovou otázkou dosaženo ujasnění. Nyní věděli, že jejich „Pán a Mistr“ není žádným připravovatelem příchodu Mesiáše, nýbrž je samotným naplnitelem mesiášského očekávání.

Po tomto poznání a uznání Krista jako Mesiáše následuje zážitek tří učedníků na hoře Tábor. Opět nyní vyvstává otázka po Eliášovi, protože na hoře zažili nejenom svého Mistra, Mesiáše, nýbrž i oba velikány svého národa, Mojžíše a Eliáše, kteří zemřeli před staletími. Učedníci však nedokáží pochopit spojitost. „Když sestupovali s hory... učedníci se ho ptali: Jak to, že říkají zákoníci, že napřed se musí vrátit Eliáš?“ Je-li Ježíš očekávaným Kristem, pak by se podle zákoníků měl nejprve vtělit Eliáš a měl by působit jako připravovatel cesty. Nyní jej však prožili v říši mrtvých a nikoliv v pozemském těle. Jsou naplnění pochybností.

Odpověď, kterou jim Ježíš dle Matouše dává, je obzvláště poučná: „Ano, Eliáš přijde a obnoví všecko. Avšak pravím vám, že Eliáš již přišel, ale nepoznali ho a udělali s ním, co se jim zlíbilo; tak i Syn člověka bude od nich trpět. - Tehdy učedníci pochopili, že mluvil o Janu Křtiteli.“ (Mt 17,12n.)

Již jednou mluvil Ježíš se svými žáky o Janu Křtiteli, ten tehdy ještě seděl v Herodově vězení, a Ježíš jasně řekl, že v Janu Křtiteli se znovu vtělil prorok Eliáš. Toto sdělení se tehdy odehrálo v obzvláště opatrné formě, ponechávající naslouchajícím naprostou svobodu: „A chcete-li to přijmout, on je Eliáš, který má přijít. Kdo má uši k slyšení, slyš!“ (Mt 11,14n.)

Krátce poté je Jan Křtitel sřat. Jeho úkol jako připravovatele cesty Páně byl splněn. Nyní byl opět v říši mrtvých a tam jej zažili tři učedníci v „postavě Eliáše“. Nyní již rozlišují Syna člověka, Mesiáše, svého Mistra, od připravovatele jeho cesty, znovuvtěleného Eliáše v Janu Křtiteli. To, že křesťané tuto skutečnost reinkarnace ztratili ze svého vědomí, ačkoliv to evangelium jednoznačně dosvědčuje, má svou příčinu v jednostrannosti, které křesťanství nabylo v průběhu svého vývoje.

K oněm málo místům v Novém Zákoně, pojednávajícím přímo o životě po smrti, patří také slova Ježíše Krista, která - jak uvádí Lukáš - pronesl na kříži k jednomu z lotrů: „Amen, pravím ti, ještě dnes budeš se mnou v ráji“ (Luk 23,43). Uprostřed kruté fyzické reality promlouvá Ježíš Kristus k jednomu spoluodsouzenému, k vrahovi, o životě onoho světa, o ráji. On, jenž později dle křesťanského pojetí má nastoupit na místo Osírída a Mínoa, neodsuzuje vraha v poslední chvíli života, nýbrž slibuje mu vzhledem k jeho sebezpytování a lítosti pokračování života v duchovním světě, protože předtím tento vyznal: „Nám se dostává po právu odplaty za naše činy. Tento však neprovedl nic nedobrého.“ Tak i pro samotného vraha se stává volnou cestou ke zpracování jeho uplynulého osudu na onom světě. I on může doufat, že se mu dostane síly k vyrovnání svého osudu.

Oproti předkřesťanským, „pohanským“ představám o záhrobním životě se tím odehrála rozhodující změna vědomí. Člověk si budoucně

bude vědom toho, že je postaven mezi osudové události coby důsledek své vlastní minulosti a ve správném smyslu chápanou, pomáhající milost přicházející z budoucnosti. Naděje je nyní vedle víry a lásky třetím bytostným principem duševního chování křesťana.

I když se v evangeliích poměrně málo mluví o životě jednotlivého člověka po smrti, o to více se poukazuje na soud na konci věků a s ním spojené „třídění duchů“. Osud jednotlivce je spojován s osudem Země a lidstva. Takzvané malé apokalypsy, poučení kruhu učedníků, které, jak uvádějí synoptikové, se odehrávaly v pašijovém týdnu před zatčením a ukřížováním Ježíše, obsahují Ježíšovo vidění budoucnosti, v podstatě shodné s líčením svátého Jana ve velké Apokalypse, která vrcholí větou „Nebe a země pominou, má slova však nepomnou“ (Mt 24,35). Připojena je výzva k duchovní bdělosti lidí, aby nebyli bezbranně zaskočeni zánikem světa: „Bděte tedy... buďte připraveni!“

Na otázku učedníků, podle jakého „znamení“ mohou poznat blížící se konec Země a člověka, dostává se jim podrobné odpovědi: „Budete slyšet válečný ryk a zvěsti o válkách; hleďte, abyste se nelekali. Musí to být, ale to ještě nebude konec. Povstane národ proti národu, království proti království, bude hlad a zemětřesení na mnoha místech“ - to vše jsou události, které se dějí v dlouhém světodějném procesu a nikoliv uvnitř jedné generace, takřka ze dne na den. To se stane zřejmým díky dovětku: „Ale to vše bude teprve počátek bolestí.“

Kristus dále poukazuje na to, že se vyostří krizové stavy, mučedníci přijdou o život pro dobrou věc a nenávisť a zrádnost otráví sociální život. Lež se stane nemocí doby, povstanou falešní proroci a všude budou intriky tak účinné, že lidská schopnost lásky nesmírně ochladne. Ohlašování těchto katastrofálních stavů Země i lidstva je doplněno větou: „Kde je mrtvola, slétnou se supi.“ Tento obraz, obvyklý v končinách pouště, má obracet pohled od sil zániku a zkázy k silám výstupu do výšin: dole mršina, nahoře supi.

Jestliže pak budou mocnosti rozvratu zároveň úspěšné i v kosmu, ztratí Slunce i Měsíc svůj svit, to znamená intenzitu své svítivé síly, pak nastane konec tohoto světa a počátek světa nového. Avšak lidé se

mají probudit, „pozdvihnout hlavy“, protože se nyní s „parúsií“, opětovným příchodem Krista, blíží pomoc, která je silnější než všechen zánik a veškerá zkáza. Nyní jde definitivně o to, aby byl uchopen nesmrtelný, věčný život, aby se dosáhlo práva na domov v novém světě, který je nepomíjivý. I když to není výslovně řečeno, od této chvíle se dění již nevztahuje jen na Zemi a lidstvo jako celek, nýbrž zároveň na každou jednotlivou lidskou duši. Začalo třídění duchů, nastává „Poslední soud“. Úřad soudce mrtvých, který kdysi v Egyptě zaujímal Osiris, v krétské a raně řecké kultuře Mínós, je po Golgotě vykonáván samotným Kristem, jenž prošel smrtí a vstal z mrtvých. Kristus, Syn člověka, odděluje jako světový soudce dobré od zlých, „stejně jako pastýř odděluje ovce od kozlů“ (Mt 25,32). Michelangelova freska v Sixtinské kapli v Římě ukazuje jedinečným způsobem tuto základní představu raného křesťanství (viz obr. na straně 84).

Ve dvou podobenstvích, která Matouš přidává ke své apokalyptické vizi, je do zániku i nového úsvitu Země včleněn jednoznačný osud jednotlivé duše. (Podobenstvím „O prozíravých a pošetilých pannách“ a podobenstvím „O svěřených hřivnách“). Kvintesencí obou vyprávění je toto: Závisí jen na chování jednotlivce, na které straně bude stát na konci věků. Kdo jako pošetilé panny zanedbal opatřit si včas „olej do své lampy“, tomu zůstanou dveře do nového světa uzavřeny. Proniká tam k němu neúprosný hlas soudce mrtvých: „Neznám vás.“

Stejného osudu se dostane tomu, kdo nezhodnotil „svěřené hřivny“. Podle tohoto podobenství není rozhodující, jakým nadáním a schopnostmi byl člověk pro pozemský život vybaven, nýbrž jenom to, co z toho udělal. V konečném důsledku to je pouze jeho chování, co určuje jeho život na tomto i na onom světě.

Mnohým křesťanům se toto tvrzení může zdát kacířské. Pro ně to není člověk, nýbrž Bůh sám, kdo rozhoduje o osudu živých i mrtvých. On je soudcem, člověk obžalovaným. Nemůžeme mu oponovat.

To však není celá pravda, protože událostí na Golgotě došlo k rozhodujícímu obratu v prožívání říše mrtvých, jak se můžeme dozvědět z Janova evangelia. Tam stojí věta: „Vždyť Bůh neposlal svého Syna na

svět, aby svět soudil, ale aby svět skrze něj byl spasen“ (Jan 3,17). Soud, o němž mluví synoptikové, v každém případě nastane, ale pro Jana to není vnější, nýbrž niterně lidský akt. Ten začíná nikoliv až po smrti, nýbrž již zde, v pozemském životě. Podle Jana má člověk na „soudní rozhodnutí“ podstatný vliv svým chováním, totiž skrze sílu víry. „Kdo v Něho“ - Syna - „věří, není souzen. Kdo nevěří, je již odsouzen, neboť neuvěřil ve jméno jednorozeného Syna Božího“ (Jan 3,18).

Vírou ale nazývá Jan onu sílu, skrze niž „nižší“ já, lidské *já jsem* se promění ve „vyšší“, božské *já jsem*. Jen když se v pozemském já ukazuje pravé, božské Já, jen když se cítí být spojen se jménem jednorozeného Boha - Krista, nebo, jak říká Jan: „...nenarodí-li se kdo znovu, nemůže spatřit království Boží“ (Jan 3,3). Nižší já je k Božímu království slepé, vyšší já však vidoucí.

Shrnuto: Dle Janova evangelia se člověk soudí sám svým vlastním chováním. Setrvává-li v egoistickém já, které dostává od přírody jako vlastní bytostný článek, odsuzuje sám svou duši ke smrtelnosti. Když tělesně zemře, nemá jeho nižší já žádnou duchovní nosnost a utápí se v bezmoci. Jestliže však člověk „ve víře“ přijme vyšší já, Kristovo Já, získá tak podíl na nesmrtelnosti a přitom se probudí ke svému „pravému já“. Nadále pak žije v „nebi“, jako duch mezi duchy.